

Izgubljeni sin.

Heysejeva novela.

Prevel :

N o v o g r a j s k i .

GORICA
Tiskarna Seitz
1913.

75478

M 31.5.1947/4990

Uvod.

PAVEL HEYSE se je rodil leta 1830. v Berlinu. Njegov oče se je mnogo pečal z jezikoznanstvom. Tudi njegova mati je kazala velikega duha. Kakor oče vedno, se je pečal Pavel v svoji mladosti z učenjem tujih jezikov in slovstev, kar ga je usposobilo, da je pozneje prevajal dobra dela iz tujih slovstev na nemško. (Največ moderne italijanske lirike). Že v mladosti je mnogo potoval po svoji domovini; vtise in občutke pa je izrazil v svojih pesmicah. Pa kakor za velikega Goethe-ja, je tudi za njega potovanje po Italiji velikega pomena. Iz tistega časa imamo prvo njegovo dobro novelo. Pozneje je še vedno zlagal pesmi, pisal novele in druga pripovedna dela; začel pa je pisati tudi drame. — A kot mojstra se je pokazal v novelah. Nekateri, med njimi tudi „Izqubljeni sin,“ so doživele v kratkem času več izdaj. Njegove drame kažejo sicer velik talent, duhovitost jezika in dobre značaje, vendar pa niso na vrhuncu dramatskega pesništva in so torej (razen nekaterih) le malo znane.

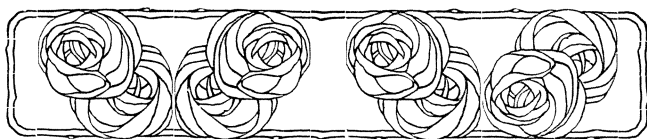
Heyse se je naselil leta 1854. v München na Bavarskem, kjer je kralj Maksimilijan dela Ljudovika I. na polju slikarstva in klesarstva izpopolnjeval s svojim velikim zanimanjem za poezijo in vedo. — Tukaj si je postavil Heyse svoj dom. Ima pa še drugo domačijo v solnčni Italiji, ob čarobno-krasnem Gardskem jezeru. Tako stanuje zdaj tu, zdaj tam.

Pavel dobro opazuje notranje in vnanje življenje. To pa tudi dobro opiše. Svojim pripovednim spisom da kaj rad ozadje vedno cvetočega juga.

Še danes piše on z mladostnim navdušenjem. Njegova dela opisujejo resno stran življenja in jih preveva življenska moč in sila. On sovraži vse, kar je slabo in grdo; on je svečenik in raznašalec lepote; lepota pa nikdar ne zastari, zato ostane pisatelj (v svojih spisih) vedno mlad. Kadar iščemo kaj stalnega, se vrnemo k lepoti. — Zato je Heyse klasik.

NOVOGRAJSKI.

Izgubljeni sin.

V Bernu je živila okoli sredine sedemnajstega stoletja gospa Helena Bevk v najlepših letih, v cvetu svoje lepote. Bila je vdova bogatega in spoštovanega meščana in občinskega svetovalca, ki ji je po dvanajstletnem zakonu zapustil dva otroka v oskrbo. Odbila je vsako bodisi še tako dobro in častno ženitninsko ponudbo in se izgovarjala, da mora misliti samo na eno še na tem svetu, namreč na vzgojo svojih dveh otrok, katera hoče vzgojiti za plemenita in spoštovana člana človeške družbe. Kakor se pogosto zgodi, da preboječe in prevelike skrbi dosežejo ravno nasprotno, tako se je zgodilo tudi tukaj. Prvi otrok je bil čvrst deček. Ta je bil ob očetovi smrti ednajst let star; bil je prav bistre glave, pa zelo svojeglaven. Potreboval bi pač bil odločne in stroge očetovske, ne pa neodločne, mehkužne materinske vzgoje. Mati je bila blagega in dobrega srca, in vsled tega je tudi dečku odpustila vse ter dovolila in kupila vse, česar si je želel. Zelo ga je ljubila, zakaj v njem je gledala in oboževala podobo svojega ljubljenega, prezgodaj umrlega soproga. Posledica temu je bila, da se je mladi Andrej vedno slabše vedel čim večji in starejši je bil in da je zadal materinemu srcu veliko rano v zahvalo za njeno preveliko materinsko ljubezen. Ko je spoznala mati svojo napako, je bilo že prepozno. Njegove divje narave niso poboljšali opomini sodnikov in varuhov, niso je poboljšale mamine solze,

ne opomini in denarne kazni mestne gosposke. V Lozani je živel stric; bil je trgovec. Ta je mislil, da bi fanta poboljšal drugi zrak in redno delo, zato ga je poklical k sebi. Mati je privolila v to, čeravno je bilo po izgubi ljubljenega moža to najhujše gorje za njo. Andrej je bil ravno dovršil dvajseto leto. Zelo se je veselil, da bo mogel zapustiti „Medvedji kot,“ kakor je imenoval svoje rojstno mesto. Pri stricu, v italijanskem delu Švice, si je zagotavljal svobodnejše življenje, kakor ga je živel doma, čeravno je vedel, da ga bode stric tudi nadzoroval. Ko se je poslavljaj od doma, od mamice in sestrice Milice, dvanajstletne deklice, mu ni bilo nič težko pri srcu. Brašno je sprejel z veliko večjim veseljem in z veliko večjim zanimanjem v torbico, kakor pa mamine opomine v srce.

Komaj je bilo preteklo pol leta, že je skrivaj zbežal iz Lozane, pustivši tam mnogo dolgov po igralnicah in gostilnicah. Vrhutega pa je še odnesel s seboj večjo vsoto denarja, katero mu je bil zaupal stric v trgovske namene. Namesto te pa je pustil v miznici svoje pisalne mize nakaznico na mater.

To vsoto in vse druge dolgove je plačala gospa Helena brez obotavljanja, plačala je in potem molčala o vsem tem. Na neljuba vprašanja po njenem Andreju je odgovarjala: „Godi se mu dobro in tuintam mi piše iz svojih potovanj.“ Zadnje besede niso bile zlagane, zakaj kadar je potreboval denarja, ji je res pisal in ona mu ni pustila nikoli zaman prositi. Kaj je bilo pisano v njegovih pismih, ni zvedela živa duša. Ona ni več izgovorila njegovega imena in ni nikoli sprožila pogovora o njem. Ljudje so to hitro opazili in nikdo si ni upal več zadeti ob to bridko stran njenega življenja. Andrej pa je bil za mesto toliko, kakor da bi bil mrtev. Njemu samemu je bilo to gotovo po godu, ker ni nikoli izrazil želje, da bi še rad videl svoj rojstni kraj, kjer je preživel svojo veselo in brezskrbno mladost.

Ko je dosegel polnoletnost, je nakratko naznanil v Bern: „Ob tej in tej uri, tega in tega dne bom pri „Vinski trti“ v Strassburgu; takrat naj se mi izroči dedščino.“ Njegov varuh, mož visokih let, ni mo-

gel in ni hotel potovati za svojim varovancem. Odpravila pa se je gospa Helena na žalostno potovanje z zadnjim in zamolčanim upom v srcu, da bo to svidenje blagodeljno vplivalo na odtujeno dušo. Ko se je pa čez deset dni zopet vrnila, je ležala še večja bol na njeni duši in znamenja bridkih dni na njenem obrazu so bila še ostrejša in od tistega časa je ni videl nikdo več, da bi se bila smejala.

A usoda, ki je prinesla prej toliko gorja njene-mu srcu, ji je dala zdaj tolažbo, ki bi bila omamila drugo, manj bolno materinsko srce. Milica, njen drugi otrok, je bila osem let mlajša od izgubljenega sina. Bila je blaga in plemenita duša, ljubezniva in ubogljiva, v veselje vsem, ki so jo poznali. Bila je kakor angel iz neba. Njene dobre lastnosti so ji bile prešle v kri in meso, čeravno jih ni gojila z blagimi nameni dobre vzgoje, ker je mati grešno strogo in trdo ravnala z njo, a svojemu ljubljencu je lahkomišelnost odpuščala vse in ga ljubila nad vse. Že kot šolski otrok si je Milica na skrivnem brisala solzice radi zapostavljanja. Trudila se je vedno z vestnim in natančnim opravljanjem svojih dolžnosti, da bi izvabila iz materinih ust le eno prijazno besedico in ulovila le en mamin poljub, kakoršnega je imela vsaki čas pripravljenega za divjega dečka. Vsa mamina jeza se je razlila vsikdar nad Milico, za katero se je Andrej toliko brigal, kakor da bi je ne bilo. Vendar pa je ostala deklica ponižna, udana in vesela, kakor da bi bila zgodaj z dozorelo dušo in z zdravim razumom spoznala nesrečo, ki je spravila mamo iz ravnotežja, kakor bi bila spregledala krivice, ki se ji godijo in sklenila, da prenaša vse kot slabo razpoloženje bolnice.

Pozneje, ko je že bil ubežal mladenič iz Lozane in bil pozabljen v domačem mestu, se je izboljšalo razmerje med njo in materjo. Mama je bila pač zgodaj spoznala plemenito dušo deklčinino. A kakor bi bila pod oblastjo demonske moči, je drvela v prepad, v svojo nesrečo. Njen smrtno ranjeni materinski ponos ji je branil sicer pokazati hčerki, kako težko ji je po sinu, toda globoki vzdihljaji so izdali vse. Hčerka je

dobila sedaj vendar ugodnejše mesto v njenem srcu. Spoznati je bilo večkrat, da hoče zdaj mati poravnati vse, kar je prej zagrešila nad svojo hčerico. Sicer je bila še vedno varčna s priznanji ljubezni; toda ko je zvečer, predno je šla spat, pogledala hčerko po obrazu, jo po ljubila na čelo in ji rekla: „Moje dobro dete!“, je zardela Milica po obrazu in celo uro ni mogla zaspati, ker ji je srce od radosti bilo premočno. Tudi je dovolila zdaj deklici mladinske zabave, kolikor je dovolil njen resen značaj. Po nedeljah je povabila njene prijateljice v svojo samotno hišo. Deklice so se igrale na vrtu, ki se je vzdigoval stopnicam podobno proti hiši. Včasih so se odpeljale na deželo. Mati je dovolila tudi, da so se udeležile te ali one veselice, le plesati ni dovolila svoji hčeri nikoli. Bilo ji je, kakor bi se balo srce, da bi ne plesala sestra isto uro, ko bi mogoče v obupu končal brat svoje jadno in izgubljeno življenje. Da bo do tega prišlo, je spoznala iz njegove sence, ki je stopala po dnevi in po noči pred njeno dušo.

Hiša, v kateri so bivali Bevkovi že dolgo vrsto let, je stala v gornjem delu bernskega mesta. Bilo je trinadstropno, prastaro poslopje. Notranje stene so bile z deskami obite, okna z težkimi in močnimi zastori zastrta in po tleh so bile razgrnjene stare svilene preproge. V pritličju so bili gospodarski prostori in sobe za starega hišnega sluga in za zvesto dekle, ki je bila kuharica in vratarica ob enem. Nad temi prostori so bile sobe za gospo in hčer, ki so imele na zadnji strani izhod na vrt. V zgornjih nadstropjih pa je imel rajni gospodar svoje sobe, knjižnico in svojo delavnico; poznej pa je razgrajal Andrej v teh prostorih. V Andrejevo sobo ni stopil nihče, razen dekle, odkar je on odrinil od doma. Mati ni stopila nikoli noter in tudi Milica je šla rahlo in z zadržano sapo mimo vrat te sobice, če je šla v gornje prostore po kakšno knjižico.

Bilo je septemberskega večera. Istega dne je bila dopolnila Milica devetnajsto leto. Gospa je povabila več Miličinih prijateljic na dom. Pustila je deklice same v vrtu; te so se igrale in zabavale na vse mogoče načine ter veselo prepevale. Nepričakovano hitro je pretekla

ura za uro in sedaj je bilo že deset zvečer. Dekleta so radostno skakljala; na nje pa je prijazno sijala jasna in hladna noč in zdaj in zdaj je zapihljaj rahel vetrič. Izprehajale so se roko v roki in se pogovarjale poltiho. Gotovo bi bile pričakale polnoči v vrtu, če bi jih ne bila prestrašila nevihta, ki se je bližala. Tudi so prihajale služkinje po mlade gospice. Poslovile so se in razšle. V vrtu pa je postalo vse tiho in mirno. Tudi v sobi, kjer sta stanovali mati in Milica, je bilo vse tiho, ko je zadonel prvi grom.

Milica je stala pri odprtih vratih in gledala čez stopnice in poslušala šumljanje Are. Gledala je tako sanjavo, kakor more gledati le danes, ko je pretekel vesel, slavnosten dan in ko je duša sama ter sanja o minulem. K njej je stopila mama in ji položila roko na glavo; ona pa je tiho položila svojo roko na mamina prsa, kakor bi iskala varstva pred bliski, ki so zdaj pa zdaj pretrgali črne oblake.

„Pojdi noter, dete!“ je rekla mama, „bo začelo deževati.“

Hčerka je tiho pokimala. Gledala pa je nepremično v oblake. Daleč tam vzadi za črnimi oblaki so se svetlikali vrhovi švicarskih snežnikov. Krasen pogled!

„Mati!“ je rekla deklica, „kako velik je svet. Tam vzadi ne vedo nič o nevihti, ki razsaja pri nas. Še dalje vzadi, kjer stoji zvezda nad „Rothornom,“ bi nič ne vedeli, če bi se tudi raznesel naš svet tukaj.“

Mati ni nič odgovorila. Njene misli so plavale daleč, daleč tam, kjer so plavale vsikdar ob slabem vremenu. Plavale so boječe, kakor pred leti, kadar ob slabem vremenu njenega sinčka ni bilo doma.

„Kako občuti reka nevihto!“ je začela zopet deklica. „Zdi se mi, da so valovi, kakor s tanko kožico prevlečeni. — In ti brezbožni ljudje v gostilni, tam doli na otoku, še plešejo in vriskajo.“

„Ravno sedaj bodo nehali! Tudi oni se bodo zbali nevihte,“ je rekla mati. „Noben človek ni tako trd in posurovel, da bi ne poslušal, kadar ga hoče Bog svariti. Zdaj pa pojdi v sobo. Že padajo kakor lešniki debele kaplje. Zdaj ravno bo začelo liti.“

„Glejte, mamica!“ je zaklicala Milica in se močno prijelala za mater, „tam doli ni vse v redu, gostilniška vrata so se odprla in ljudje hrujejo ven; neka deklica je med njimi — in sedaj se je nekaj zasvetilo kakor sablja — čuj! prepirajo se. O, hudobni ljudje!“

Grom je začasno utihnil in tako se je razločno slišalo besedičenje od gostilne; vmes pa se je slišalo cingljanje strtih kupic in samo eno klarineto je bilo slišati izmed divjega vpitja.

„Dala bi sto kron!“ je rekla gospa Helena, „če bi zaprlo mesto to peklenko krčmo. Pripravili me še bodo do tega, da bom prodala na stara leta to hišo in si kupila drugo — in to samo radi te satanske luknje, da bi ne poslušala vedno prepiranja, preklinjanja in pretepanja. Pa ravno, ko je drugače vse mirno in bi človek najrajši zaspal in zasanjal, začno razsajati in razgrajati, da se Bog usmili.“

„Glejte!“ jo je prekinila hči, „sedaj se premiče cela drhal od hiše proti brvi. Za božjo voljo, z orožjem gredo drug nad družega. Enega so pritisnili ob soho — ženska se suče vmes — on ima roke proste — če bi ga vrgli v reko —“.

„Zdaj pa je dovolj,“ je rekla mati zapovedujoče; „zdaj beži od vrat. Ni prizor za Kristjana, če se napadajo ljudje po živinsko. Še slabši so ko živina. — Preberi mi večerni blagoslov, potem greva spat.“

Še enkrat je zablisknilo in razsvetilo hiše ob reki in gostilno za otokom. Videla se je kopica ljudi, ki so se gnetli na ozki brvi. Videlo se je natančno, da se bori mlad mladenič, visoke rasti z rdečim peresom za klobukom, z mnogo močnejšim nasprotnikom; za njega se zavzema ženska, z belim robcem na glavi, in kliče na pomoč. Nato pa se vlije dež, kakor bi se bil pretrgal oblak in črna noč je požrla divjo množico, da ni ostalo nič kot rdeča luč na oknu krčme.

Milica in mati sta prestrašeni šle v sobo. Gospa je hodila počasnih korakov po sobi gor in dol, Milica pa je sedela za mizo s prekrižanima rokama nad knjigo, ki je ležala pred njo na mizi in zrla v šopek cvetlic v lepem venecijanskem vrčku, katerega ji je bil podaril

boter za današnji dan. Na čitanje ni mislila, ker je burja preveč tulila in bi jo bila prevpila; še manj pa je mislila na spanje, ker je stal ves divji pretep kot strašna pošast pred njeno dušo. Poslušala je neprestano, kaj se godi zunaj. „Oh, ljubi Bog!“ je molila skoraj nevede, „ukazi milostno, da se izide vse dobro!“ — In zopet je posijal blisk skozi okno in špranjo pri vratih, zakaj vrata so bila samo prislonjena in ne zaprta. Pa kakor bi kdo švignil mimo oken, se je zadelo Milici. „Mama!“ je zaklicala polglasno, „zapri vrata, nekdo je preplezal čez vrtni zid in —“

Ni še izgovorila, ko je prispel v sobo mlad mož. „Za Boga!“ je zaklical pol onemogel, pol z milo prosečim glasom in pokleknil pred gospo Heleno, „kdo tudi ste, plemenita gospa, usmilite se me, rešite mene, po nedolžnem zasledovanega! Za petami so mi; kam“ — je klical. Vstal je počasi in si potegnil mokre lase z oči. Njegova roka je bila krvava. — „Kam se naj skrijem — kaj naj počnem, da omehčam vaše srce? — Če bi vedeli, kako je to prišlo, kako sem prišel brez lastne krivde v ta strašni položaj, da me zasledujejo kot morilca — o plemenita deva —“ in obrnil se je k smrtnobledi deklici, ki je prestrašena opazila rdeče pero na klobuku — „če imate brata, ki vam je ljub in drag in mogoče kakor jaz, prosí v tujini gostoljubnosti — prosite strogo gospo mamo, da me ne izpodi v nemirno noč, kjer bi me uničila, Bog sam ve, kakšna nezgoda. Iz usmiljenja do vaših lastnih sinov, blaga gospa —“

„Molčite!“ ga je prehitela gospa z donečim in tresočim glasom, ki je donel po mladeničevih ušesih, še strašnejše kakor tulenje viharne in divje noči. Medtem pa je pogledala tujcu tako strašno v obraz, da je pri-skočila Milica, misleč da se bo zgrudila mati nezavestna na tla. Pa minilo je brez nevarnosti.

„Zapri vrata!“ je zapovedala gospa in se naslonila ob naslonjač, „potem pa pokliči Valentina. Molči o vsem! Pa hiti! Meni se zdi, da slišim glasove tukaj gori čez vrtove.“

Naglo je zaprla deklica vrata, ki vodijo na vrt

in zbežala skozi druga vrata po Valentina. Tujec je ostal za par trenutkov sam z gospo.

„Vi mi rešite čast in prostost,“ je rekel mencljaje z nogami, „morebiti življenje. Verjamite, plemenita gospa, kar storite, ne storite nevrednemu. Moja mati, ki bi odkupila življenje svojega sina z vsem svojim imetjem, če bi padel med roparje, bode tudi vaše blagodušno delo —“

„Ne govorite besedice več,“ je posegla gospa vmes. „Kar storim, ne storim vam. — Vi krvavite!“ je rekla, ko je pogledala na njegovo ramo, kjer so izvirale debele kaplje krvi skozi črni svileni telovnik.

„Saj ni nič,“ je rekel in pritisnil rokavico na isto mesto. „Komaj čutim. Dal Bog, da bi ne bilo nevarnejše, kar sem vrnil zato. Pa se bojim —“

Vstopila je Milica in za njo stari hišni sluga. „Valentin!“ je rekla gospa, „peljite tega tujega gospoda gor — in ga spravite v posteljo — v sobi tam — vi že veste kje. Nikdo ne sme zvedeti, da je on v hiši. Dorici pa bom že sama zapovedala, da molči. Vi znate umivati. Pogledite in izperite mu rane. V omari je platno — in v predalcu so tudi sveže srajce — skrbite in pazite nanj, kot da bi bil moj sin. Odidite! Slišijo se koraki!“

Vsi so poslušali z nemirnimi srci. Res se je slišalo vkljub prasketanju deža govorjenje iz vrta. Kakor bi trenil, je izginil Valentin z ranjencem med vrati in mati in gospica sta ostali sami v sobi.

„Moje dete!“ je rekla mati s tresočim glasom, „idi malo k Dorici. Morala bom lagati in nočem, da bi me slišala tvoja ušesa.“

„Mama,“ je odgovorila hčerka, „pustite me pri sebi. Spodaj bi se zelo bala. Ne mislite, da je grdo, kar storite z namenom, da rešite človeško življenje.“

Medtem je potrkal nekdo trikrat na vrata. „Odpri-prite v imenu postave!“ je klical.

„Kdo trka tako pozno?“ je vprašala gospa Helena krepko, kakor bi se ne bilo nič zgodilo.

„Vrabič z nočno stražo,“ je bil odgovor. „Odpri-prite, drugače vlomimo!“

„Idi, Milica, in odpri,“ je rekla mati tako glasno, da so slišali zunaj vsako besedico. „Da rečem, to je že nova navada v našem starem Bernu, da vznemirja straža mirno meščansko hišo v deževni in viharni noči. — Upam, da se bodete dovolj dobro zagovarjali radi vašega nočnega obiska,“ je zabrusila prišlecju v obraz. „Vi veste, kdo sem jaz in veste tudi, da ne skrivam hudobnežev v svoji hiši, katere bi zasledovala moč pravice.

Vabič je hitro pregledel vse kote s svojimi bistrimi očmi in jih povesil, zadet od odločnih besed in ostrega pogleda gospe Helene, ki je stopila moško pred njega.

„Oprostite gospa Bevk, mi zasledujemo nekega malopridnega pobalina, ki je napravil uboj spodaj na otoku,“ je mrmral in mignil hlapcema, naj ostaneta zunaj, sam je pa v zadregi obračal v roki ročaj bodalca. „Tu gor so ga videli bežati čez vrte, zidove in grede. Tudi smo našli sled do vašega vrta; spodaj na oknu tudi eno njegovih rokavic. Zato sem si štel za svojo dolžnost —“

„Pri meni vlomiti, kakor da bi bila moja hiša pribežališče morilcev?“ je pripomnila hitro gospa Helena in ga pogledala tako ostro, da je bradati mož pobesil svoje oči. V zadregi je opazil mokre stopinje, ki so se poznale od njegovih čevljev na preprogi in jih je boječe gledal.

„Odidite! Drugič pa pazite pri kom bodeite trkali. Jutri pa se bodem pritožila na magistratu, ker trpi mesto divje razbijanje na otoka in vznemirja še potem speče meščane s svojimi stražami in naposled še celo hoče preiskovati poštene hiše.“

Mož se je še hotel opravičiti, a zapovedujoča roka gospe Helene mu je pokazala, kje da je pustil zidar luknjo. S povešeno glavo je ostavil hišo. Komaj je bil stopil čez prag, že je Milica zaloputnila vrata za njim in jih podprla z močnim zapahom. Potem pa se je vsedla v naslonjač in močno vzdihnila. Vsa se je tresla od strahu.

„Ostani tu,“ je rekla mati po odmoru. „Prižgi svečo, grem malo pogledat k njemu.“

„Mama,“ je zaklicala deklica. „opustite raje to, ste že tako zelo blede — vi se preveč vznemirjate.“

Gospa Helena ni nič odgovorila; vzela je svečnik deklici iz rok in odšla pogumno iz sobe. Bila je stroga in ponosna gospa, ki se ni nikoli ponižala, da bi lagala. Sedaj je lagala pred svojimi in otrokovimi očmi radi tujega človeka, ki jo je bil prosil v imenu tega, kar je njeno največje gorje.

Vrata so ostala napol odprta. In tako je slišala Milica, s kako težkimi in počasnimi koraki je korakala mati čez stopnice, kako si je včasi oddahuila, kot da bi zajemala zrak in srčnost. predno stopi v sobo izgubljenega sina, v katero ni bila stopila že več let.

„Leži v nevarnosti,“ je rekel Valentin, ki je bil prišel gospé do praga naproti. „Obvezal sem ga in ko sem mu oblekel srajco, je padel nezavesten na posteljo. — Grem po kozarec vode. Ni nevarno, samo izteklo mu je bilo mnogo krvi, od tod slabost.“

On je odhitel navzdol čez stopnice; gospa pa je stopila v sobo.

Tu je ležal tujec v postelji z zaprtimi očmi in napol, kakor od bolečin, odprtimi ustmi, da so se videli beli zobje. V obraz je bil zelo blede. Lasje so bili nazaj počesani in mokri od krvi in dežja. Na enem stolu je bil klobuk, na drugem svilnat telovnik in na tleh je ležala krvava srajca, ki jo je bil zamenjal sluga s svežo. Gospa Helena se je vsa stresla, ko je zagledala na tujcu srajco, ki jo je bila sama spletla za svojega sina, in črke, ki jih je bila sama všila. Ves čas je gledala tujcu v obraz, da bi ne opazila nič drugega v sobi.

Iz njegovega bledega obraza je brala blagodušnost in nepokvarjenost. Da je sin boljše hiše, je spoznala po njegovem oblačilu in po njegovem govorjenju. V srcu pa je občutila materinsko sočutje in debele solze so se ji vlinele čez velo lice. V sobo je prispel stari sluga z vrčem vode, da bi zmočil senci nezavestnemu.

„Prepustite meni,“ je rekla gospodinja in mu je vzela gobo iz roke. „Prinesite najboljšega kisa iz ku-

hinje in steklenico našega starega vina. Ko se bo zavedel, bo potreboval okrepčila.“

Zdaj mu je izmivala kri iz las in mu držala mrzlo gobo na ustnice. Nato se je zavedel in odprl oči. Ko je opazil in spoznal blago gospo, svojo rešiteljico ob postelji, je hotel vstati in govoriti. Ona pa ga je rahlo položila nazaj v posteljo.

„Mi je že boljše“, je vzdihnil polglasno in lovil njeno roko, da bi jo poljubil. „O, koliko dobrega mi storite! Če bi vas videla moja mama! In vi me še niti ne poznate in morate misliti o meni najhujše. Naj vam povem, kako je bilo.“

„Danes ne,“ ga je zavrnila gospa in mu rahlo položila roko na ustnice. „Izgubili ste preveč krvi in se morate zdaj ojačiti. Prepustim vas svojemu staremu slugu; ta bo bedel po noči pri vas. Mislim, da se morate dobro naspati in jutri bodete že napol zdravi. Lahko noč!“

Odšla je iz sobe in ni pogledala po opravi, ki ji vzbuja toliko neljubih spominov. Ko je bila zunaj na temnih stopnicah, je naslonila svojo glavo ob zid in globoko vzdihnila. V par trenutkih pa je zopet vzdignila glavo moško po koncu in odšla k hčerki.

„Valentin meni, da ni nevarno,“ je rekla. — „Idiva spat!“

„Mama,“ je rekla deklica, „mislite, da je res morilec? Ni mu videti, da bi mogel storiti komu kaj žalega.“

„In vendar — kako je prišel v razvpito krčmo na otoku,“ je pristavila mati zase.

„Ker je tujec!“ je pripomnila hitro gospodična. „On vendar ne govori v našem narečju, on ni naš domačin, saj ste slišali.“

„Ni potrebno, da govoriva o tem,“ je pristavila kratko mati. „Pojdi v posteljo dete. Vreme se je tudi že zjasnilo.“

Milica je prebrala večerni blagoslov, potem pa sta šle spat. A zaspati nista mogle dolgo čez polnoč. Milica je gledala nedolžni obraz tujčev in prijazne, a od strahu zmedene oči njegove; — on jo prosi po-

moči, da bi se ga usmilila mati; zopet je videla njegovo krvavo čelo in rdeče pero za klobukom in slišala je žensko, ki se je mešala med pretepače. Gospa Helena pa je prisluškovala, ker soba, v kateri je ležal ranjenec, je bila ravno nad njo. Mislila je, kako je tndi včasih prebedela cele noči, da bi slišala, kdaj se bo vrnil sin iz fakinaže. Mnogokrat je jokala v postelji, namesto da bi spala. Nocoj je bilo vse tiho zgoraj. Le včasih se je slišalo rahlo Valentinovo kašljanje. Gospa Helena je sedela v postelji in molila. Molila je: „Ljubi Bog, naj najde v tujini mater, ki ga bode varovala v sili, če se ga pa nikdo več ne usmili, pošji ga k meni, njegovi pravi materi. Daj Bog, da ne umrjem, dokler si zopet ne seževa v roke, v veselo svidenje.“

Danilo se je in skozi majhne, okrogle šipe je sipala jutranja zarja svoje zlate žarke v sobo. Zunaj je ležala megla. Gospa Helena je vstala in se oblekla.

„Spi še eno urico dete,“ je rekla Milici, ki se je začela obračati po postelji. „Grem pogledat k našemu gostu“

Deklici ni dalo miru. Vstala je in se tiho oblekla ter šla po prstih za materjo. Na stopnicah je srečala Dorico, ki je nesla skledico.

„Ni mnogo jedel,“ je rekla zvesta starka. „Je še zelo slab in roka se mu trese, ko drži žlico. Drugače je lep gospodič, in jaz ga ne izdam, rajši si odgriznem jezik.“

Deklica ni nič odgovorila. Prikradla se je do vrat, ki so bila samo rahlo prislonjena, da bi se preprečilo škripanje. Videla je tujca, ki je ravno nekoliko vzdignil glavo, da bi pozdravil gospo Heleno, ki je stala ob postelji, in ga vprašala, kako da je spal.

„Ne vem, plemenita gospa,“ je rekel mladenič. „Moj zvesti paznik bo boljše vedel, ali sem bil miren, ali nemiren, ali sem besedičil neumnosti. Pa sanjal sem

celo noč o najljubših rečeh in nič o krvi in ranah. Ko sem se pa zjutraj zbudil, mi je bilo težko pri srcu, da sem vas sinoči tako prestrašil in da še niti ne veste, komu ste storili blagodušne in nedosežene dobrote — Ne, sedaj vas ne pustim od sebe, dokler ne veste, kdo sem in kako sem prišel v ta sitni položaj,“ je rekel mladenič, ko je videl, da mu hoče zabraniti govorjenje. Prijel jo je za roko. „Ne zapustim vas, čeravno je to kvarno za moje zdravje. Pozneje bom molčal štiriindvajset ur. Ne morem, da bi mislila usmiljeni Samaritan tukaj in pa vi, da izkažete velikodušne dobrote ničvrednežu, zločincu, ki spada v kaznilnico. — Da je tako prišlo, se imam zahvaliti svoji porednosti in šali. Jaz sem vedno mislil, da s šalo, korajžo in s čisto vestjo še ne pridem na vragov razenj. Moj oče je pogosto zmajal z glavo in dejal: „Ne primi za smolo, da se ne osnoliš, in, če nočeš tuliti, ne mešaj se med volkove.“ In ko sem odhajal iz Augsburga, mi je polagala mati na srce: „Obiskuj le dobre hiše, a ogiblji in varuj se slabe tovaršije.“ Jajce pa je bilo zopet enkrat modrejše kakor kokoš. — Glejte, plemenita gospa, jaz sem že od doma zelo živ in vesel dečko. V našem mestu je tudi prav veselo in lahko si mislite, da nisem bil ravno pri dolgočasnih. Vendar pa mi je postalo naše mesto s časom pretesno in preozko, zato sem si želel videti širši svet. Najprej in najbolj me je vabila in privlačevala čarobno-krasna in svetovno znana Švica, od katere mi je tudi oče povedal marsikaj zanimivega. On se je izučil tukaj v Bernu za tkalca. Učil se je pri bogatem posestniku velikih tkalnih tvornic z imenom Pogorski, katerega gotovo poznate. Potem se je naselil v svoje rojstno mesto, se oženil z mojo materjo in si postavil tkalnico. Zdaj je lastnik velike tvornice in še vedno rad misli na Švico. Ko sem jaz povedal svoje želje, mi ni nasprotoval. Meni se zdi, da se je celo veselil. Pri Pogorskem je baje lepa hčerka in oče misli, jaz bi bil tukaj popolnoma na svojem mestu, posebno pa, ker sem gledal v Augsburgu petindvajset let brez kazni vse modre in črne oči. In tako sem odjezdil pred dvema tednoma

od doma in sem jezdil vesel in dobro razpoložen vedno proti jugu. S parnikom sem se prepeljal čez Bodensko jezero in včeraj sem prišel v Bern. Mračilo se je že, ko sem jezdil pri Medvedovih vratih v mesto. Ker pa nisem hotel kar na vroče leteti k Pogorskemu, sem izročil svojega konja nekemu gospodarju v varstvo. Potem sem se napotil peš po mestu, da bi si ga ogledal. Včeraj pa sem slabo naletel. Postal sem žejen in mislil sem, da umrjem, če ne dobim v kratkem požirka vina. Ravno sem šel mimo krčme tu spodaj na otoku; iz gostilne sem slišal godbo. Takoj sem vprašal nekega lepo oblečenega meščana, če se toči v gostilni dobro vino. „Vino je dobro,“ je odgovoril on, „toda družba presneto slaba.“ Če bi smel po moji obleki sklepati, je menil, ne bom našel notri sebi enakih. „V hlev poln krav in koz bi šel,“ sem mu odgovoril, „če bi le teklo notri dobro vino.“ Neznanec me je začudeno in pomenljivo pogledal, jaz pa sem odšel čez brv v krčmo.

Ko sem odprl vrata, sem spoznal, da me dobri tujec ni zaman svaril. V hlevu pri neumni živini bi bil našel boljše vedenje in boljše navade. Če je tamkaj skrivališče tatov in roparjev, ne vem, ali bilo je videti, kakor da bi bili ušli vsi z vislic, ali kakor bi hoteli vsi z vso silo za njimi. Ko sem vstopil, so me vsi po strani pogledali; tudi je sunil ta ali oni svojega soseda s komolcem, češ: „Kakšen petelinček pa je ta, ki si upa med kavke?“ Mene pa je bilo sram, a nisem se upal obrniti in oditi. Vsedel sem se ponosno v kot, kjer je bil še nezaseden prostor. Zahteval sem merico rdečega vina. Ker sem bil miren in tih, so se mi v kratkem vsi privadili. Oziroma pozabili so name, ker so bili že vsi pošteno pijani in zatopljeni v svoj tralalala. Ta ali oni se je sladkal in dobrikal vinjeni punc. Med dekleti je bila ena najlepša, vsaj najlepše opravljena in lepo počesana, sicer pa tudi vlačugarska ničvrednica, kakor druge. Ta ni plesala, ni pela, tudi vino ji ni bilo pogodu. Sedela je močnemu možu na krilu, čigar obleka je morala biti nekoč lepa, zdaj pa je bila umazana, z vinom zapackana in izprana od dežja. Tudi njegov obraz je moral biti lep, ko še ni imel šnopsar-

sko rdečega nosa in zanemarjeno zaraščene brade. Ta zanimivi par sem moral vedno pogledovati. On je igral z jezo, kakor bi se mu gnusila sreča in nesreča. Ko je dobil stavo, je namignil deklici, naj pobere denar. Ona je vzela bodalce, ki je ležalo na mizi in brcnila denar v mošnjo, kakor bi pomel smetje z metlo. Medtem sta pa molčala oba. A soigralca, mlada fantalina z rdečimi obrazi in rdečimi očmi, sta klela po francosko in špansko ter bila s pestmi ob mizo. To pa je postalo deklini predolgočasno in ko se je zehajoča obrnila po sobi, je opazila mene. Ni me videla, ko sem vstopil, ker je spala na rami svojega častilca. Ugajalo ji je menda moje oblačilo, ali moj prstan, ali ugajal sem ji sploh; zdaj me je začela pohujšljivo pogledovati, a njeni mili in nežni, koketni pogledi me seveda niso omamili. Tudi je delala vsa mogoča znamenja za hrbotom svojega ljubljenca, katerih pa nisem umel. Nisem se hotel pečati z njo, temveč pil sem vedno hitrejše svoje vino, da bi se odstranil kakor mogoče hitro. Zdaj pa je skočila s svojega sedeža, kakor da bi ne mogla več tam sedeti in je sedla na klop poleg mene. Glavo je naslonila nazaj, kakor da bi hotela boljše spati; v resnici pa me je skrivaj pogledovala in suvala v nogo s svojo nogo. Njen rdečenosi ljubček je opazil vse to in postal ljubosumen. Zaklical ji je strogo in zapovedujoče po francosko, naj zapusti v trenutku sedež tik mene. Ko se je pa napravila, kakor bi spala, je priskočil razjarjeni ljubček k meni, in mi zapovedal, naj odidem po svojih potih. Rekel je celo, da sem jo jaz z znamenji zvilil od njega. Vedenje in postopanje neotesanega fakina me je zelo razjezilo. Povedal sem mu kar v brk, da me nima nikdo pravice spoditi, ker nisem nikomu na poti in sem plačal vino, kakor drugi. To ga je še bolj razjezilo, s silo je potegnil dekle k sebi in zavpil nad gostilničarjem, zakaj sprejema malopridneže v svojo gostilno, ki hodijo samo mir kalit. Imenoval me je ogleduha, ker lovim ljudi za vislice in ne vem kaj še vse. Prijel me je za telovnik in mi odtrgal svilen okrasek. Gostilničar, ki se živi od teh tihotapev in ničvrednežev, pa mi je povedal, da sprejema v svojo častno hišo

samo poštene in častne goste in da naj ostavim njegovo krčmo.

„Dobro!“ sem dejal, „nočem motiti dalje vaše zabave in sem se hotel ogniti početju, pri katerem se ne najde časti. Ko sem bil pri vratih, se je obesila zame deklica in me prosila, naj jo vzamem s seboj, ker se je že naveličala te družbe in naj greva skupaj na izprehod.

„Pustite me, ne morem vaz vzeti s seboj,“ sem rekel.

Zunaj je začela tuliti burja, notri pa je tudi vse vrelo in vihralo. Njen ljubček je skočil za njo, in jo hotel odtrgati od moje strani. Deklica pa se je držala trdno zame, kakor divja mačka, ki se prime s svojimi kremplji za drevo. Jezen sem si mislil: Ko bi te videla tako zdaj tvoja dobra mati! — Zunaj je bučal in donel grom, notri pa je tudi vse vrelo, kipelo in rohnelo. Vsa družba je bila navidezno jako razkačena in je vpila na me. Med tem pa je tako zablisknilo, da se je prestrašena drhal vsula nazaj v gostilno in da so godci prenehali. Krčmarica je začela moliti. To priložnost sem uporabil in se otresel vsiljive ljubice. Zbežal sem na prosto. Komaj sem bil na mostiču, je že vdrla cela drhal za mano. In sredi brvi so me že vlovili. Imeli so bodalca in nože. Če bi ne bili vsi tako vinjeni, da so komaj stali, bi bila takrat moja zadnja ura. Vsiljiva ljubica mi je hrabro pomagala. Ko je videla, da me je zabodel njen stari ljubček v ramo, je zaklicala na vse grlo na pomoč. Pririla se je do menè in me prikrivala s svojim telesom. Ko se je šlo za moje življenje, sem izdril bodalce iz svoje nožnice in mahal na vse strani. Vsi so odstopili, samo moj glavni sovražnik ne. Blížal se mi je, zaslepljen od vina in ljubezni. Ker se pa ni umikal mojim mahljajem, sem ga zadel v prsa, da je zatulil, potem pa se prevrnil in obležal popolnoma tiho. Zavladala je grobna tišina. Le včasih se je slišalo rahlo grmljenje in pa šumljanje valov pod mostom. Ko je zopet parkrat zablisknilo, se je razločno videlo, da gre nočna straža od ceste proti krčmi.

„Spravimo ga v čoln!“ je klical nekdo od nje-

govih tovarišev. „Mrtev je!“ je zaklical drugi, „najboljše je, da ga vržemo kar v reko.“

Deklica ga je prijela za ramo in začela govoriti francoski, kar pa nisem več razumel. Vsi so hoteli, da bi spravili ranjenca na varno; jaz pa sem nezasledovan zbežal pod varstvom temne noči in dežja proti vaši hiši. — Drugo pa vse veste plemenita gospa. Zdaj pomislite sami, kako bi se mi bilo zgodilo, če bi mi ne bilo nebo naklonilo vašega srca. Zadela bi me bila velika sramota. Kot pretepača, mogoče kot morilca bi me bili izročili sodnji in v slabi gostilni bi se ne bil našel pošten mož, ki bi bil pričal za mojo nedolžnost. Gospod Pogorski pa bi me bil k večjemu obiskal v stolpu tam gori in zmajal z glavo nad mano, hudobnežem in se nasmejal k mojemu opravičenju, namesto da bi pisal mojemu očetu, da ga veseli, da obnovi njegov sin staro prijateljstvo. — V vaših očeh pa brem, da imate sočutje z mojo razposajeno mladostjo in me nimate za lažnjivca in mi ne bodete odtegnili vaše roke.“

Dolgo pripovedovanje ga je vidno vznemirilo, posebno pa, ker je vstal slab izid živo pred njegovo dušo. Vlegel se je zopet, zatisnil oči in globoko vzdihnil.

„Bodite dobre volje!“ je rekla gospa Helena in v njenih čruih očeh so se zasvetile solze. „Pri meni vam ne bo manjkalo nišesar. Pod mojo streho se vam bode godilo, kakor bi bili moj sin. In če bi se tudi ne ujemalo vse in bi ne mogla verjeti popolnoma vašim besedam, bi vam ne odrekla gostoljubnosti. Valentin pravi, da bode ozdraveli v enem tednu. Samo to vas prosim, da dovolite, naj ravnamo z vami, kakor mislimo, da je dobro in da ne poslabšate svojega stanja z nepotrpežljivostjo in z žalovanjem. Če vam je prav, pišem jaz vaši materi, kje se nahajate, v kakšnem položaju ste in da ni več nevarnosti. Mislim, da ne morete pisati s svojo roko.“

„O blaga gospa!“ je zaklical mladenič in prijel gospo za roko ter jo poljubil, „vi ravnate z menoj kakor prava mati, saj mi celo to predlagate, česar vas sam nisem upal prositi. In vendar vem, kakšno dobroto

jenje, ki je bilo prestrašilo deklo. „Jamčim, da bo v štiriindvajsetih urah minila vsa nevarnost,“ je rekel stari strežnik. Gospa je vedela, da starec dobro premisli vsako besedo, predno jo izusti. Nekoliko časa je stala ob postelji bolnikov, ki je ni spoznal. Zdaj jo je prijel za roko in ji začel z veselim obrazom pripovedovati, naj ne misli, da je obesil svoje oči na Pogorskega hčerko, saj ve, da se noče oženiti, če ne najde take, ki bi bila njej podobna. Zdaj je začel v slabi francoščini govoriti z deklino iz krčme na otoku. Naj beži od njega, je rekel, da ga ne bo polila z vinom, prstana mu tako ne more zvbati s svojimi očmi s prsta. Iz vsega pa je spoznala, da tiči v njem blaga, nepokvarjena duša. Čutila je materinsko nagnjenje k tuji, mladi krvi, ki ji jo je poslal Bog na tako čuden način v oskrb. Od ure do ure je rastlo njeno nagnjenje k mladeniču in gospé Heleni se je zdelo skoraj že grešno, da je zavzel on skoraj vso tisto mesto njenega srca, ki je bilo prej napolnjeno z boleščjo in bridkostjo za izgubljenim.

Ta noč je še bila nemirna, tako tudi prihodnji dan. In kakor je Valentin prerokoval, je bilo tretjo noč vse dobro in ko je prihodnjega jutra obiskala gospa Helena svojega gosta, ji je gledal z jasnim očesom v obraz in ji pomolil v pozdrav ranjeno, a že precej zdravo roko. Gospa ga je prijazno opomnila, naj ne uganja neumnosti in naj ne misli prezgodaj, da je že zdrav. Mladeniču pa se je smejala že sveža življenska moč na obrazu, a vendar je obljubil gospé, kot majhen, poslušen otrok svoji materi, da se bo ravnal po njenih nasvetih in ne bo ničesar počel, kar bi bilo mogoče v kvar njegovemu mlademu življenju.

Ko sta sedeli zvečer gospa in Milica v sobi, katero jima je sveča razsvitljevala samo napol, je nekdo rahlo potrkal. Ženski sta se prestrašili, ker nista bili vajeni tako poznih obiskov. Na njun „naprej!“ je vstopil mladi gost, oprt ob Valentinovo ramo. Valentin je skomizgnil z rameni češ: nisem ga mogel več zadrževati, neubogljivca, in si umijem roki nad vsako slabo posledico. Bolnik, čigar lici sta bili danes že

rdeči, je spustil svojega strežnika, se poklonil gospé in jo prosil odpuščenja, da je vstal proti njeni prepovedi. Samo voščiti hoče rešiteljici lahko noč, se je izgovarjal, in se zahvaliti gospodični, katere ni videl od tiste strašne noči, da se je potrudila in mu napravila obvezila. — Ni se bilo mogoče protiviti njegovemu živahnemu in ljubkemu vedenju in Milica, ki se je danes še bolj prestrašila pri njegovem vstopu kakor zadnjič, je našla hitro šaljive, prijazne besede, s katerimi mu je odgovorila. Mati ji je namignila, in v tistem trenutku je prinesla skledico sadja in peciva. In mladi gost, ki se je moral nekaj dni postiti, je slastno vgriznil s svojimi belimi zobmi v zgodnjo, moštnato hruško, ko mu je to dovolil stari Valentin.

„Plemenita gospa,“ je rekel, „ne morem vam popisati, kako mi ugaja pri tej mizi. Ko sem v tisti viharni noči opazil vašo luč čez vrtove in pospešil svoje korake proti njej, se mi ni niti sanjalo, kako dobro se mi bo godilo tukaj. Od doma sem zelo razvajan in ko sem na svojem potovanju sedel pri najboljši skledi in pri najboljšem vinu, sem hrepenel po domači mizi, na katero je nosila naša dekla priprosta jedila. V nobeno posteljo se nisem vlegel, da bi ne bil razgrnil svojega plašča čez rjuho. In tukaj najdem vse, kakor doma, pri svoji ljubi mami, samo tukaj je vse dragocenejše. Doma sem sin in hči ob enem, ker nima moja mati hčerke, ki si je zaman želi že dolgo časa; tukaj pa sem zelo dobro sprejeti gost, ker je ravno vaš sin na potovanju, kakor mi je povedal moj stari prijatelj tukaj, med tem ko vam je ostala hčerka še doma.“

Pri teh besedah je izginil stari sluga iz sobe. Imenovanje izgubljenega sina ga je spravilo v zadrego. Milica pa je pomagala materi iz zadrege in rekla šaljivo: „Tako si želimo včasih sami svoje križe in težave. Če bi hotela biti mati modra in resna, bi si želela rajši kakšne druge družbe, ne pa takšne le neumne hčerkice, ki počenja celi dan neumnosti, napravi juho prerjavo ali pečenko prezažgano in izda cele kupice denarja za robce in trakove.“

Mati je s smehljajočim obrazom pripomnila, da je slika precej podobna, a pobarvana vendar malo preveč črno. Toda kakor že bodi, sprejeti se mora kot kazen za greh iz neba. In ko je to izpregovorila, je postal izraz njenega obraza temnejši, ker se je spomnila, da se to najbolj uresničuje pri njej. Mlada človeka pa tega nista opazila in sta nadaljevala v veseljem in živahnem tonu. Milica je zapela in zaigrala na citre nekoliko pesmic. Tako sta spoznavala drug drugega, a zdelo se jima je, kakor da bi se poznala že leta in leta.

Ura v stolpu je udarila polnoči, vsi so se začudeno pogledali, zakaj zdelo se jim je, kakor da bi bili skupaj samo eno kratko urico.

Nič drugače se ni godilo prihodnje večere.

Z vedno težjim srcem sta pričakovali vsaki večer, da je zaprla vratarica hišna vrata. Sedaj niso več pričakovali nobenega obiska in naši stari znanci so se sešli in so nemoteno kramljali in se veselili čez polnoč. Zdelo se jim je, kakor bi bilo tako že od nekdaj in bi ne moglo biti drugače. Vsi so se zavedali, da leži na njihovih dušah tajnost in nevarnost, kateri se ne smejo odpreti vrata. To je še bolj zbliževalo duše v zaupanju. Gospa je hitro spoznala, da še preti druga nevarnost razen te, da bi gosta opazil kaki sosed in bi prišla na dan njena laž, s katero ga je vzela pod svoje varstvo. — Milica je do tega časa zelo malo občevala z mladeniči; in to ravno ob posebnih prilikah po nekaj besedic. S tem mladeničem pa je stanovala že ednajst dni pod eno streho, in če se je tujec zelo prikupil materi, ko je spoznala njegovo dušo, bi bilo pač preveč zahtevati od Milice, da bi ne bila spoznala njegovih vrlin. Četudi se je vedel prijazno, je bilo vendar videti, kakor da bi bilo ostalo njegovo srce neranjeno od prijaznih Miličinih pogledov. Ko je govoril mladenič z gospodično, je zvenela vsaka besedica kakor prava bratovska beseda. Mladenič je popolnoma ozdravel, a materino srce ni dovolilo, da bi ga bila opomnila na potovanje, sam pa ni popolnoma nič mislil na to. Čutila je, kako težko bi ji bilo, če bi ne skr-

bela več za sina in če bi ne slišala več njegovih udanih besedic: „gospa mati,“ ali „mama.“ Tudi si je mislila, da se ne spodobi, da bi opomnila gosta, naj odide. Tako je bilo gospé ljubo in neljubo ob enem, ko je prišlo pismo od starišev, v katerem so zabičevali sinu, da ne sme zlorabiti dobrote plemenite gospe, ki mu je rešila življenje. Vrne naj se domu, kakor hitro mu bo zacelila rana in pokaže skrbeči materi, da res ni več nevarnosti in da je še bila kazen tokrat milostna za njegove šale.

Ko je prečital mladenič pismo svojima dobrotnicama, je nastal molk za nekoliko časa in potem so govorili o navadnih rečeh, nič o slovesu. Vsi so vedeli, da je nocoj zadnji večer, a nihče si ni hotel priznati tega. Ko je zvečer odšel gost v svojo sobo, sta še sedeli Milica in mati dolgo časa pri mizi, ker se jima ni ljubilo spati. Milica je šla ven, da bi še Dorici nekaj naročila. Ko je prišla nazaj, je imela beli listič v roki in bila je bleda kakor smrt.

„Mama,“ je rekla jecljaje, „ta listič mi je izročila Dorica. Od njega je. Čitajte vi najprej.“

„Le čitaj,“ je rekla mati. „Saj ne more biti nič nepravicega.“

„Mati, jaz ne morem čitati, preveč se mi blešči pred očmi. Slutim — slovo je — od njega.“

„Daj torej!“ je rekla gospa Helena in odprla pismo. — „Vpraša te,“ je spregovorila čez nekoliko časa, „če nimaš nič proti temu, da bi on prosil pri meni za tvojo roko. On stori to pismeno, ker ti noče več stopiti pred oči in noče, da bi zadala njegovemu nesrečnemu srcu novih ran s prijaznim: z Bogom, če ne ugodiš njegovi prošnji, česar se zelo boji.“

Deklica ni nič odgovorila in tudi mati je molčala nekoliko časa. Kar naenkrat pa je čutila gospa Helena nežne dekličine roke okrog svojega vratu in njene mokre oči na svojem licu; njene ustnice pa so ji boječe šepetale na uho: „Umrli bi, mama, če bi me on ne ljubil!“ — — Mati je potegnila svoje dete na krilo, kakor ga ni držala od zgodnje mladosti njegove, pritisnila je deklico na srce, kakor bi pritisnila maj-

hnega, trimesečnega otroka in rekla s tresočim glasom: „Bog vaju blagoslovi, dobra moja otroka. Vidva mi bodeta dala mnogo srečnih in veselih ur na večer mojega življenja.“

Tisti večer nista mogli zaspati; komaj proti jutru sta zadremali za par uric. Prva se je zbudila Milica. Čeravno je želela svoji materi miru, vendar ni mogla danes dočakati, da bi se zdramila in dala odgovor ljubemu. In ko je slednjič prišla gospa Helena k njemu, je še najslajše spal, zakaj tudi on je še le proti jutru zatisnil svoje oči. Vsedla se je zraven postelje in ogledovala njegov mladi obraz, ki se je svetil v upanju in mladostni nedolžnosti, v žilah pa mu je plala nova življenska sila in moč. Ker pa se dolgo ni prebudil, ga je poklicala po imenu. Zdaj je planil po koncu in ni našel besed, da bi bil ogovoril gospo. Bil je v strahu, ali že ve gospa o njegovem pisanju in kaj poreče k temu. Čeravno je ostal njen obraz resen, so mu dale prve njene besede tolažbo in upanje.

„Ljubi sin,“ je rekla, „vi ne ostanete delj časa tukaj. In ker ste mojemu otroku tako pisali, se ne spodobi, da bi vas zadrževala. Kakor hitro se bodete pripravili, se bodedo poslovili in Valentin vas bo izpustil pri vrtnih vratcih, da se lahko vrnete k „Čaplji“ in zahtevate svojega konja. Izmislite si lahko kakšno zgodbico, ki se vam zdi primerna, da opravičite svojo daljšo odsotnost. Hočem, da govorite z mojo hčerko, predno odidete, kakor bi vam bila ostala popolnoma tuja. Ona vas zelo ljubi, tudi jaz vas imam silno rada in vam rečem odkrito, da si ne morem želeti nič boljšega, ko takšnega sina, ker se je moj lastni sin — in zdaj je globoko vzdihnila — izgubil v tujini, o čem vam bodem pozneje še več povedala. Nočem, da bi mislili vaši starši, jaz sem vam stregla in porabila potem vaše hvaležno srce, da bi vam obesila deklico na vrat. Zunaj v svetu bodeite našli bogatejša in lepša dekleta, kakor je moja priprosta Milica in mogoče bi vam bilo potem žal, da ste se navezali na njo. Tako torej odidite od nas, ne da bi ta ali oni izrekel besedico, ki bi vaju vezala. Tudi moja Milica naj resno

preizkuša svoje srce, če ji ni samo sočutje z vami šepetalo : vi ste njen iz neba poslani ženin. Ko se bodete doma dogovorili s starši in če bo vaše preskušano srce še vedno gorelo za njo in če bo res vaša trdna volja, da se vajini poti skozi življenje združita, potem naznanite pismeno ali ustno in Bog bo dal svoj blagoslov, če je zveza po njegovi volji. Zdaj vas pustim samega in vas pričakujem k zajutrkju, ker vas nočem pustiti lačnega iz hiše, čeravno vam zapoveduje srce, da bi se morali postiti.“

Mladenič jo je tiho poslušal in njegovo srce je bilo polno tihe sreče — Gospa je vstala in ga matersko poljubila na čelo. Iz tega so vstali mladeniču upi, da mu bode še dovolila, pritisniti Milico na srce pred odhodom. A ni poznal resne matere in njene duše, v kateri je zapletena strogost z nežnostjo. Kakor mu je gospa prej povedala, se je zgodilo pri slovesu. In ko bi ne bil čital v Miličinem pogledu globoke ljubezni in zvestobe, bi bil odhajal žalosten in z obupom v duši ; ne bil bi verjel, da je našel tukaj srce, ki ga ljubi in mu je zvesta v življenju in smrti. V sobi je pustil prstan v papir zavit, na katerem je bila napisana samo ena vrstica na gospo mamo : „Ta spominček ohranite od mene, dokler ne dovolite, da ga podam Vaši hčerki.“ Dorici in Valentinu je plačal njuno strežbo tako drago, da sta priletela h gospé, češ : gospod se je menda zmotil. Ko sta pa videla, da ima Milica objokane oči, sta vse razumela.

Odšel je ravno opoldne, ko so bili ljudje večinoma v hišah in je najložje neopazovan odšel. Preteklo je nekaj ur, da nista Milica in gospa izpregovorili besedice. Trudili sta se, druga drugi izkazati največjo ljubezen, a nista si upali pogledati v oči, kakor da bi imeli tajnosti druga pred drugo. Ko se je dan nagnil in je postalo hladnejše, se je izprehajala Milica po vrtu. Ravno je hotela pristopiti mati in ji reči, naj vzame klobuk in robec, da gresta na izprehod v mesto, kar prihiti stari Valentin in naznani, da je prišel gospod Kselman, ki je tudi pred dvanajstimi dnevi bil tukaj. Rekel je, da mora nujno govoriti z vami o neki važni

stvari. Gospa je mislila, da je kaj radi gosta, da je bil ta mogoče nepreviden, zato je zapovedala Valentinu, da ne sme obvestiti Milice o obisku. Ko je vstopil postavni mož v sobo, je bil izraz njegovega obraza bolj resen in strog kakor zadnjič in je prosil gospo za zaupen pogovor med štirimi očmi. Gospa ga je peljala v pisalnico in mu velela, naj se vsede njej nasproti. Mož je mencljal nekoliko časa z roko in drgnil s prsti rob svoje suknje, potem pa je začel pripovedovati v zadregi:

„Ni mi treba omenjati, plemenita gospa, kako cenjena in spoštovana je vaša hiša, cel vaš rod in vaša oseba v našem mestu, v uradih in v privatnih hišah. V blagem spominu hranimo vašega rajnega soproga kot primer vsega dobrega in pravega krščanskega življenja. Zato smo se vedno vsi varovali, vam napraviti kakšno težko urico v vašem življenju. Vem, ne bode vam ljubo, da se dotaknem rane, katero vam je zadal vaš sin s svojim vedenjem in početjem. Jaz, kot vaš prijatelj in sorodnik, bi seveda ne hotel storiti tega, če bi ne zahtevala tako moja uradna dolžnost. Ne otežkočite mi torej moje neljube dolžnosti z nejasnimi in zadržljivimi odgovori, temveč odkrito mi povejte, kaj ste zvedeli zadnji čas od vašega Andreja in kje se nahaja zdaj po vašem mnenju“

„Na to vprašanje vam moram odgovoriti, da bo ob Vseh svetnikih ravno štiri leta, odkar sem ga zadnjič videla in od tistega časa nisem zvedela nič več o njem. Dovolite pa meni, da vprašam, zakaj izprašujete vi in slavni občinski svet po njem, saj že devet let ni dal več povoda slavnemu občinskemu svetu, da bi povpraševal po njem.“

Po kratkem molku je nadaljeval Kselman: „Poslušajte, cenjena prijateljica, in se ne prestrašite, če bo moje pripovedovanje nepričakovano. Samo nekaj mislim o njem, kar pa skoro gotovo ne bode odgovarjalo resnici. Bog daj, da bi tudi ne. Spominjate se še gotovo tistega pretepa na otoku, ko vas je potem nadlegovala naša straža in sem jo prišel drugi dan opravičevati v imenu malega sveta. Gostilna na otoku

je zaprta in sedaj je mir. O razsajačih ni bilo ne duha in ne sluha, tako, da se je že mislilo, pazniki so, od vina razgreti, videli duhove. Včeraj pa, ko smo hoteli skleniti svojo sejo, so nam prignali neko mlado žensko. Ta je prosila grobarja pri Sveti Uršuli, naj na skrivnem pokoplje mrliča, ki se nahaja v njenem prenočišču. Za vzrok je navedla strah pred sodnijo, ki bi jo mogoče pozvala na zagovor, ker je dobil umrli svoje rane pri nekem pretepu; ker pa je tujka, govori samo francoski in le slabo tukajšnji jezik, in ker nima nikakšnih prič, se boji zagovora. Malo vsoto denarja, ki jo je še premogla, je ponudila grobarju za uslugo. Grobar je ostal svojim dolžnostim zvest in je naznanil tujko naši sodniji ter zagotovil, da je nedolžna. Mrlič je bil njen ljubček in se je prepiral v oni noči z nekim tujcem na mostu pri otoku. Ko je tujec spoznal, da se nahaja v smrtni nevarnosti, mu je zadal smrtno rano. Kakor hitro pa se je približala straža, so položili ranjenca v čolnič in odbežali navzdol po reki. Pri Sveti Uršoli so se ustavili. Mladenka je poiskala tukaj prenočišče za njega in za sebe; njena dva sopotovalca pa sta odšla dalje, ko sta videla, da je vse upanje zaman. Skrbela je zanj in stregla mu je podnevi in ponoči; gospodarju, pri katerem je bila, je vedno pravila, da bo bolnik skoraj okreval in mu bo potem vse drago poplačal. Ko je bolnik izdihnil svojo dušo, jo je začelo skrbeti, kaj bo z njo, ker je njen zadnji denar, dobiček pri neki igri, pošel za časa zdravljenja in svoje majhne srebrne okraske je morala prodati nekemu židu, da bi plačala grobarja. Za svoje prihodnje življenje si ni bila v skrbah, ker je še mlada in lepa, je pristavila ravnodušno, samo, da bi jo oprostilo tukajšnje sodišče in da bi že bila v deželi, kjer govore njen jezik. Rajni jo je dobro preskrboval z oblačili, z jedmi in pijačami, pa vendar je doživela pri njem malo veselja, ker je bil zelo nagle in vznemirljive narave in tudi ni bil pravi Francoz, temveč Elzaser, kakor je ona sodila. Pisal se je Laporte in je imel holandski oficirski patent; tudi je prišel na svojih potovanjih daleč po svetu in ni nikoli rad govoril o svoji preteklosti. Potovanja

v Švico se je še le potem spomnil, ko ni več vedel, od česa bi živel. Ona pa ne ve, ali ima tukaj zakopan zaklad, ali ima dobre prijatelje, pri katerih bi dobil podporo, ali ima prijatelje, ki so mu kaj dolžni, da bi iztirjal in potem zopet živel brezskrbno. Zatrdila je, da je to vse res in da nič več ne ve o njem.“

Po tej izpovedi Francke, kakor se je imenovala ženska, je ukazal naš predsednik prenesti mrliča od prenočišča pri Sveti Uršoli v našo mrtvašnico. Včeraj pozno v noči so ga pripeljali v mrtvašnico in ga položili na mrtvaški oder, da bi se ga natančno preiskalo, prej ko se ga položi, kot tujca, na poseben prostor k večnemu počitku. Deklino pa smo zaprli za ta čas v kaznilniški stolp. Ko smo danes preiskovali njegovo rano, je spoznal ogledovalec mrličev, da ga je sunil morilec s širokim nemškim bodalcem med četrto in peto rebro ter pripomnil, da je veliko čudo, da je ranjenec še tako dolgo živel. Nato je prišla njegova obleka v sodnijsko preiskavo, pri kateri se pa ni nič našlo, kar bi dopolnilo, ali ovrгло deklinino izpoved. V častniškem patentu je bil zapisan kot Monsieur Laporte ali Delaporte; drugih papirov nismo našli pri njem. Že je hotel sodnijski pisar skleniti zapisnik, ko je opozoril zdravnik na prstan, ki ga je imel mrlič na levi roki. Ko sem se pripognil in z lučjo posvetil bliže k prstanu, ker zelo ljubim starine, sem opazil na kamnu včrtani grb, ki je bil popolnoma — pa se ne smete prestrašiti, mogoče je samo neljub slučaj — je bil podoben grbu rodbine Bevk. Luč se mi je tresla v roki, ko sem opazil na obrazu bradatega moža tiste poteze — odpustite mi, plemenita gospa, če vam napravim težko srce — tiste poteze, ki so bile podobne potezam, katere sem videl na obrazu vašega blagega, v Bogu počivajočega moža, ko sem stal zadnjikrat pri njegovi odprti rakvi —.“

Zdaj je napravil mož daljši odmor, med katerim si ni upal pogledati gospé v oči, čeravno še ni spoznal cele nesreče, ki je plavala kakor temna pošast nad Bevkovo hišo. Ni vedel, da je sreča obeh njenih otrok odvisna od tega, ali je mrtvi res pravi njen sin, ali ne.

„Bodite potolaženi, draga prijateljica,“ je rekel slednjič in si obrisal moker znoj z čela. „Sklenil sem, da ne povem o tem nikomu, razen načelnika šolskega sveta, ki je vaši rodbini zelo naklonjen. Vprašal sem ga, če bi naj ohranila to tajnost zase. Mogoče se je preselil v prejšnjih časih kdo iz Bevkovega rodu na Francosko in je tam pofrancozil svoje ime v Laporte ali Delaporte, rodbinski grb pa je pridržal. Od izraza v obrazu mu nisem nič povedal, ker tudi sam ni našel nič podobnosti med mrtvim in vašim Andrejem, katerega je mnogokrat videl, ko je še bil doma. Vendar pa je rekel, da vam ne smeva zamolčati tega slučaja.

Če je vaš sin, vam ne smeva vzeti tolažbe, da ste ga še videli, predno umrjete in ga blagoslovili k večnemu počitku. Tudi bi ne bilo dobro iz uradnih ozirov, zadovoljiti se z izpovedjo tuje deklina, ko je pa vendar najboljša priča zelo blizu. To je tudi za vse poznejše slučaje najpametnejše: recimo, da se gre za kakšno dedščino, kjer se rabijo najzaneslivejša poročila. — Tako me je poslal k vam, da vas prijazno prosim, da pridete v mrtvašnico na tihem in skrivnem, kakor hočete, da preprečite vse morebitne pomote in zapletke.

Zdaj je vstal in šel k oknu, da se med tem lahko premisli gospa in sklene, kakor spozna za dobro. Preteklo je četrť ure, da se ni slišalo v mali sobici drugzega ko tikanje velike ure, katero je bila dobila gospa Helena kot nevesta za darilo od moževega očeta in na kateri je bil vdolben grb Bevkov. Tudi zunaj je bilo vse tiho; samo zdaj in zdaj se je slišalo krokanje vran in včasih je padlo preveč zrelo jabolko z drevesa.

Naposled je vstala gospa in se približala izkušanemu prijatelju, ki ji je s sočutjem pogledal v oči. „Zahvalim se vam, da ste prišli in mi sočutno naznanili vso stvar. Sporočite gospodu načelniku, da pridem okoli devete ure in naj pošlje tje zanesljivega moža, ki me naj pričaka pri stranskih vratih, da me ne bo opazil nihče, ki bi o tem govoril dalje. Drugo priporočim Bogu, ki bo naredil, kakor je prav.“

„Mene bode te našli pri mrtvašnici, gospa!“ je

zaklical Kselman. „Gospod Bog! Daj moč vašemu srcu in telesu, daj, da se uresničijo vaši upi in da ostanete slučajna igrača pri vsej stvari“

„Amen!“ je rekla gospa Helena z globokim glasom, iz katerega ni bilo spoznati najmanjšega upanja. Obiskalec jo je zapustil. Ona pa je padla na kolena. Na njeno dušo je legla gosta megla bridkosti.

Bilo je že zelo temno in Milica je še govorila z Dorico na vrtu. Njen glas je zdramil mater iz težkih misli. Hitro nato je prišla Milica v sobo in je našla mater pri pisalni mizi, kakor bi jo bila dobila noč pri pregledovanju računov in pisem.

„Mama,“ je rekla, „z nekim dečkom mi je poslal pismo. Ko je bil že pred vrati, ga je pisal, ker ste dovolili, da mi piše iz tujine. Ga hočete čitati? Piše, da se lahko zanesem na njegovo zvestobo, kakor na vašo ljubezen in da naju more ločiti edino le smrt.“

Ponujala je mami pismo, ki ga pa ni hotela vzeti. „Pusti me malo samo, dete,“ je odvrnila mati, „moram o nečem premišljevati.“

Deklica je odšla, vesela, da sme sama ohraniti svoj zaklad. Gospa Helena pa je ostala sama še eno uro. Bila je zatopljena v temne misli, ki jih ni hotel razsvetliti noben žarek iz neba. Ni dvomila, da je prstan na roki mrtveca tisti prstan, ki ga je dala ona svojemu Andreju, ko je šel prvič k svetemu obhajilu. Tudi ni verjela, da bi bil na kakšen poseben način prišel prstan v tuje roke. Ta, ki leži v mrtvašnici, s prstanom na roki in z rano med rebri, ni nihče drugi, nego njeni ljubljeni sin, za katerega je pretočila že mnogo solz. In tistemu, ki ga je umoril, je obljubila svojo hčerko in mogoče bo prišel v par tednih s smehljajočim obrazom in bo odpeljal še njenega drugega otroka. Tako jo bo spravil ob oba otroka. Sovraži ga od tega trenutka in proklinja uro, ko je stopil v njeno

hišo, proklinja svoj jezik, s katerim mu je obljubila varstvo in ga z lažjo ubranila pred kaznijo. Takoj pa je zopet preklicala prokletstvo, kajti v duhu je videla njegov nedolžni obraz, njegov čisti glas in je slišala svoje lastne besede, s katerimi ga je hvalila in mu je obljubila, da skrbi zanj, kakor za svojega lastnega sina, slišala je besede svoje hčerke: Mama, umrla bi, če bi me ne ljubil. Poznala je svojega otroka in vedela je, da to ni bilo izgovorjeno kar tako brez pomislekov. Čutila je, česa je dolžna deklici, ki ni uživala dolga leta materinske ljubezni. Ali bi se ne pritoževala, žalostna nad svojim bratom, ki je prišel po dolgem, pustem potovanju zopet v svojo domovino, da prinese novih bridkosti svoji materi in da uniči življensko srečo svoji sestrici? „Ne,“ je rekla gospa pri sebi, „ne sme biti. Jaz sama sem kriva vse njegove nesreče s slabo vzgojo, z neumnim odpuščanjem in s svojo preveliko ljubeznijo. Nihče drug naj ne trpi, ko jaz sama; jaz sama naj se pokorim. Ne bom se veselila sina, ki mi ga je hotel Bog dati namesto mojega, izgubljenega; dala mu bom še svojega drugega otroka, a ostala bom sama s svojo, z dvojno lažjo kupljeno bridkostjo.

Gospa je tarnala, dokler ni bila ura devet. Zdaj se je ustrašila gospa, a vstala je s vso močjo svoje samotarske duše in je poklicala Milico, da ji prinese avbo. „Imam še nekaj opraviti v mestu,“ je rekla Milici.

Deklica ni bila vajena, da bi hodila mati tako pozno po svojih opravkih, vendar si pa ni upala vprašati, saj je doživela zadnji čas vendar toliko novega. Dolg čas ji tudi ni bil, ker so hodile njene misli svoja pota. Valentin pa je vendar vprašal gospo, če bi ji naj svetil na potu. Ona je molče odkimala, si potegnila dvakrat preloženi pajčolan čez obraz in odšla.

Ni bila dolga pot do mrtvašnice, a vendar je mislila gospa Helena, da je ne bo mogla prehoditi. Gospod, moj Bog,“ je molila, „vzemí me s tega sveta! Je prehudo, pretežko, kar nalagaš svoji dekli!“ — In vendar je šla tja, kjer naj vidi zadnjikrat obraz svojega izgubljenega sina.

Ko je prišla na trg, kjer je stala mrtvašnica z razpadajočo kapelico, jo je poklical po imenu neki črno oblečeni mož. V njem je spoznala svojega prijatelja Kselmana. Ta jo je peljal skozi ozka stranska vrata, ki jih je odprl s svojim ključem, v notranjšče mrtvašnice. Prišla sta v dvorano, kjer je kimal strežnik in ki je bila slabo razsvetljena od lojeve sveče. Stopinje so vzdramile stražnika, a na Kselmanov migljeje je ostal na svojem prostoru in gledal zaspano Kselmana, ki je prižgal še drugo svečo in svetil gospé čez stopnice v spodnje prostore — v klet. Po dolgem praznem hodniku sta prišla do pol odprtih vrat. Tu se je ustavil gospod Kselman in vprašal gospo, če ji je ljubše, da ostane on zunaj in stopi sama noter. Gospa je prikimala, vzela molče rumeni svečnik iz prijateljevih rok in stopila skozi vrata.

Bil je majhen obokan prostorček. Stene so bile črne od dima in starosti. V sredini je stala iz neogljajenih desek narejena miza in na njej je bilo nekoliko na pol strohnele slame. Na tej je ležalo mrtvo truplo, pokrito z rjavim pregrinjalom, ki je komaj prekrilo mišča, ki je ležal oblečen v svoje staro oblačilo. Ko je vstopila gospa, je zbežalo par podgan iz slame v svoje luknje. Te so glodale ob mrličevih čevljih. Gospa jih ni opazila. Njene oči so strmele proti mrličevi glavi, čigar čelo je gledalo izpod prigrinjala. Svečnik je postavila na policičo ob steni in je pristopila z zadnjimi močmi k mrtvaškemu odru in odkrila obraz. Samo en pogled a upali, od boja z življenjem in s smrtjo zgubani obraz, je zadostoval, da se je zgrudila zraven mrtvaške postelje.

Vendar ni bila to nezavest, ki bi bila dobrodelno obsenčila njeno dušo. Samo noge je niso mogle več držati; njen razum je bil zdrav in njeno srce je čutilo razločno, kako so začele krvaveti stare rane. Klečala je s sklenjenimi rokami, njene oči pa so bile vprte v blede obraz njenega sina, ki je tuje in jezno gledal v črni obok. Svoje življenje bi bila dala — zadnji ostanek žalostnih dni svojega življenja — če bi se bile odprle še samo enkrat njegove oči in jo pogledale še

samo enkrat in če bi jo bile njegove ustnice imenovale „mater“ še samo enkrat — zadnjikrat! —

Možu, ki je čakal zunaj, se je zdelo, da je slišal vzdihovanje. — Če je spoznala svojega sina, se ne sme motiti njenega žalovanja. — Takoj na to pa je slišal njene korake proti vratam in v istem trenutku se je prikazala med vrati gospa, ki je tudi zdaj nosila glavo moško po koncu in gledala s suhimi in na široko odprtimi očmi, kakor da bi je ne bil upognil noben udarec. Ni je upal ničesar vprašati.

„Pustila sem vas čakati, pa bi ne bilo potrebno,“ je rekla. „Samo en pogled zadostuje materi, da spozna resnico. Postalo mi je bilo malo slabo in sem si morala nekoliko odpočiti.“

„Torej ni on?“ je zaklical zvesti prijatelj. „Hvala Bogu!“

„Na večne čase!“ je odgovorila gospa. „Pojdiva. Tukaj je strašno.“

Korakala je trdno s svečo v roki čez stopnice. V dvorani, kjer je sedel stražnik, je postavila svečo na mizo, in roka se ji ni več tresla.

„Skrbite,“ je rekel Kselman zaspanemu stražniku, „da bode jutri ob petih grobar pokopal mrliča.“

„Grob je že izkopan,“ je odvrnil stražnik, „ravno na tistem mestu, kjer je bil pokopan pred letom Ivan Frišler, ki je umoril svojega očeta.“

„To pa ne,“ je rekel Kselman, „nečastno ne sme biti pokopan; samo kot tujca ga pokopljite ob zidu. Naj se tudi upošteva, da je obljubila deklica, da plača grobarja“

„Hotel sem Vas še vprašati, gospod,“ je zaklical mož; „ali smemo dati francoski deklici vina in pečene gola, po čemer tako hrepeni? Rekla je, da vse plača. Dekle je dobre volje; popoldan sta jo obiskala dva fanta in sta sedela tri ure pri njej. Zvečer pa ju je zapodil vratar; deklina seveda ni bila zadovoljna s tem in ravno prej je poslala vratarja k meni, naj jo obiščem, ker ji je zelo dolg čas.“

„Ravnajte z njo po zakonu,“ je zapovedal Kselman. „Jutri jo izpustimo in potem lahko živi zopet brezbožno, kakor se ji ljubi. Lahko noč, Mirko!“

Hitel je za gospo, ki je bila šla naprej do vrat in se tam naslonila ob steno v senci nekega trama. Kselman jo je spremljal potem do doma. Med potjo se je hudoval nad deklico, ki ima ubogega mrliča na svoji vesti in že hoče kopati drugo jamo, predno je še prvega zemlja zakrila. Kakor bi se mu bil odvalil kamen od srca, je slovesno zatrjeval, da ta Laporte ni Bevk in da se bo še vrnil Andrej ter oslajšal materino trpljenje. Kot občinski svetovalec pa se ji mora zahvaliti za trud, ker je pomagala resnici na noge.

S tem se je poslovil od tihe gospe in ji voščil lahko in mirno noč.

Voščilo se pa le ni izpolnilo. Vstala je nevihta, ki je razsajala in tulila vso noč, kakor da bi hotela zdrobiti na male kosce celi svet. Gori v sobi, kjer je nekdanj stanoval Andrej, je strlo šipo, prevrnilo staro omaro, ki je stala blizu okna, potem pa je začelo grmeti in rohneti, pokati in stokati po sobi, kakor bi se pretepali vragovi. Zunaj pa je bliskalo in treskalo, da se je tresla vsa zemlja, kakor kapljica na veji. — Milica je prestrašena skočila po koncu. Gospa pa še ni bila zaspala in sedaj je šla brez luči v Andrejevo sobo in zaprla šaluzine in odprto okno ter zamašila luknjo v prvem oknu s tem, da je priložila veliko knjigo. Milica, ki se je bila prej zbudila vsa prestrašena, je čakala nekoliko časa mater, potem pa je zaspala, saj bi bila čakala zastonj, zakaj gospa Helena je ostala raje v temni sobi, kakor da bi ji bilo ljubše, če posluša vihar in nevihto, kakor pa rahlo dihanje Miličino, ki govori v sanjah o svojem ljubčku in mu daje najljubša imena.

Proti jutru sta se polegla vihar in nevihta; zjutraj je še samo rahlo deževalo. Grobar je kopal ob peti uri grob. Tokrat je bil hitrejši, kakor po navadi. Grob je bil izkopan samo za silo in rakev je morala ležati po strani. Ker se je duhovnik radi slabega vremena zapoznil, je grobar sam izmolil en očenaš za rajnega, potem pa je hitro zmetal zemljo na rakev. Ko se je ravno hotel vrniti domu, da bi zajutrkoval v topli sobi in malo zaspal, je zagledal neko gospo, ki je klečala

na nekem zapuščenem grobu blizu novega in večkrat pogledala na nov grob. Rod, katerega svojci so pokopani v tistem grobu, se je bil preselil iz dežele. — Kaj neki išče ta gospa tukaj? Obraz ji je zakrival gosti pajčolan in radi tega ni bilo mogoče spoznati gospe. Ker je vkljub slabemu vremenu molila zelo zbrano, je ni upal motiti v njeni pobožnosti. Nekoliko časa je mislil, to je menda tista deklica, ki je plačala grob in grobarja. Pozneje pa je slišal na rotovžu, da je spala do belega dne; zbudila se je še le, ko je prišel vratar, da jo izpusti iz zapora in zapodi iz mesta.

Nekoliko dni po tem je dobil precejšnjo vsoto denarja po pošti; pošiljatelj ni bil podpisan. Zraven je bilo napisano, da se mu pošilja to za kopanje nekega groba, kar se mu je bilo pozabilo plačati. On se je pošiljatve zelo razveselil, ni se pa mogel spomniti, kdo mu ni bil plačal pogrebščine.

Kar se je potem zgodilo, je hitro povedano. V prihodnji pomladi je bila poroka gospoda Slavka Kušer in gospodične Milice. Po stari navadi se je obhajalo ženitovanje na nevestinem domu. Prišli so sorodniki in starši ženinovi in se poklonili nevestini materi ter izkazali čast njej in njenemu rodu. — Vse je bilo veselo in zadovoljno. Manjkalo ni nič družega, ko smehljanje nevestine matere. Bila je zelo prijazna proti vsem gostom. Ko so ji pravili gosti, da sta novoporočenca kakor rojena drug za drugega, da sta lep par in se more čestitati obema hišama, je prikimala, a nasmehnila se ni. Kakor duh je sedela med svečanim bleskom. Gosti so se hitro udomačili in se ji privadili ter si šepetali: „Žaluje po izgubljenem sinu.“ Ženin se je slednjič spomnil, da mu vse dni ni podala roke in ga ni objela, kakor ga je prej kot tujca, ko se je pri njej zdravil in ko je potem prosil za Miličino roko. Rekel ji je, naj mu pove, zakaj žaluje; mogoče je on kaj zakrivil.

Pove mu naj in on bode poravnal, kolikor bode v njegovi moči. Gospa pa mu je odgovorila: „Ne žalujem radi vas, temveč radi usode, zoper katero sta človeški duh in človeška moč preslaba.“

Resna in tiha je ostala vse dni gostovanja. Ko sta odhajala novoporočenca, je poljubila svojo hčerko tako gorko, kakor bi se ji topilo srce in bi hotelo izteči iz oči. Ženinu pa je položila svojo mrzlo roko na čelo in šepetala besede, katerih ni nikdo razumel. Še predno so odšli gostje, ze je zaklenila v svojo sobo.

In tako je ostala vedno sama in tiha. V svoji sobi zaklenjena, je čitala bogoslovne in svete knjige. Samo revežem so bila njena vrata odprta. Ko so prišla čez leto dni pisma iz Augsburga in jo vabila, naj pride h krstu svojega vnučiča, se je opravičevala, da ne more priti radi slabega zdravja. Vendar pa je še hodila večkrat čvrsta po vrtu. Govorila ni skoraj nikoli več; celo z Valentinom ne, ki jo je moral pogosto spremljati na njenih potih. Ko je čutila zadnjo uro, je zaupala svojo tajnost mestnemu župniku. Ta je zaupal tajnost enemu njenih vnukov, ki je prišel molit na njen grob, katerega si je pustila izkopati ob zidu, zraven svojega izgubljenega sina, čigar grob je bil že zdavnej razsut in pohojen.

